

ЕТИМОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

©2024 СТАСОВСЬКА Г. М.

УДК 005.338.1:347.7
JEL: A10; A13; M21

Стасовська Г. М. Етимологія інтелектуальних активів: вітчизняний і зарубіжний досвід

На сучасному етапі розвитку глобальних економічних процесів особливу роль відіграють інтелектуальні активи – як основний інструмент монетизації активів підприємств у бізнесі та розвитку економіки у країні. В умовах так званої нової економіки, кібернетичного періоду, інформаційної ери кожен бізнес володіє інтелектуальними активами незалежно від того, чи набули вони виокремлення в економічну та юридичну площину, чи ні. Донедавна фірми досить мляво оцінювали ці активи, часто визначаючи їх як приховані активи бізнесу. Тепер інтелектуальні активи для бізнесу швидко стають визначальними інструментами, що дозволяють виокремлювати свої послуги та продукти від аналогічних послуг і продуктів конкурентів. Завдання, що стоїть перед фірмами сьогодні, полягає в розвитку індивідуального плану внутрішньої перевірки для кожної послуги чи продукту, що пропонується компанією, та інтеграції нової або вдосконаленої стратегії ідентифікації інтелектуальних активів у загальний бізнес-план. З огляду на зазначене, особливо актуальним у сучасній науковій думці є необхідність узагальненого визначення поняття «інтелектуальний актив», його класифікації та методів вимірювання, а також розробка таксономії даної дефініції. Саме в даному напрямку виникають концептуальні, методологічні, а також практичні труднощі. Отже, мета статті полягає в аналізі наявних підходів до поняття «інтелектуальний актив» та узагальнення сутності таких підходів. Відповідно до поставленої мети проведено дослідження теоретичних засад наукової категорії «інтелектуальний актив», представлено узагальнену класифікацію інтелектуальних активів. На основі аналізу результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень обґрунтовано важливість інтелектуальних активів у створенні конкурентних переваг для підприємств та успішного їх розвитку. У процесі проведення наукового дослідження проаналізовано концептуальні підходи до визначення сутності поняття «інтелектуальний актив», визначено його класифікацію. З'ясовано, що кожен автор наводить своє розуміння сутності даної економічної категорії. Проте огляд джерел не дає вичерпного розуміння місця терміна «інтелектуальний актив» у системі широковживаних термінів: «невідчутні активи», «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи». Визначено, що всі інтелектуальні активи мають нематеріальну форму, яка унікальна за природою та дозволяє забезпечити економічні вигоди. Наведено узагальнену класифікацію інтелектуальних активів. Установлено, що інтелектуальні активи є важливим елементом сучасної економіки та відіграють важливу роль у конкурентоспроможності підприємств і сприяють їх успішному розвитку. Інтелектуальні активи дозволяють підвищити рівень капіталізації, а за відсутності достатнього обсягу фінансових ресурсів та заставного майна – надати інвестору додаткові гарантії повернення капіталу. Тобто інтелектуальні активи є свого роду резервами отримання майбутніх доходів. Основні висновки, які можна зробити на основі даного аналізу, такі: інтелектуальні активи є нематеріальними активами, які мають вартість і можуть бути ідентифіковані; вони є основою конкурентних переваг підприємств і сприяють їх успішному розвитку; інтелектуальні активи можна класифікувати за різними ознаками, зокрема за сферою використання, ступенем чіткості визначення та ступенем захисту; для ефективного управління інтелектуальними активами необхідна розробка узагальненого визначення поняття «інтелектуальний актив», його класифікації та методів вимірювання, а також розробка таксономії даної дефініції, оскільки саме в даному напрямку виникають концептуальні, методологічні, а також практичні труднощі. Для підвищення ефективності управління інтелектуальними активами підприємствам необхідно: усвідомити важливість інтелектуальних активів для свого бізнесу; розробити систему управління інтелектуальними активами, яка включатиме такі елементи; ідентифікація та оцінка інтелектуальних активів; формування стратегії управління інтелектуальними активами; розробка та впровадження заходів з підвищення ефективності використання інтелектуальних активів; створити культуру управління інтелектуальними активами, яка буде підтримувати її ефективну реалізацію.

Ключові слова: капітал, актив, інтелектуальні активи, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал, підприємство, бізнес.

Табл.: 1. **Бібл.:** 30.

Стасовська Галина Михайлівна – аспірантка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: galynastasovska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3015-2643>

UDC 005.338.1:347.7
JEL: A10; A13; M21

Stasovska G. M. Etymology of Intellectual Assets: Domestic and Foreign Experience

At the present stage of development of global economic processes, intellectual assets play a special role as the main tool for monetizing the assets of enterprises in business and developing the economy in the country. In the context of the so-called new economy, cybernetic period, information age, every business owns intellectual assets, regardless of whether they have become separate into the economic and legal planes or not. Until recently, firms were rather sluggish in valuing these assets, often defining them as hidden business assets. Now, intellectual assets for business are quickly becoming the defining tools that allow you to distinguish your services and products from similar services and products of competitors. The challenge facing firms today is to develop an individual internal review plan for each service or product offered by the company, and integrating a new or an improved strategy for identifying intellectual assets into the overall business plan. In view of the above, in modern scientific thought, the need for a generalized definition of the concept of «intellectual asset», its classification and measurement methods, as well as the development of a taxonomy of this definition, is especially relevant. It is in this direction that conceptual, methodological, and practical difficulties arise. Thus, the aim of the article is to analyze the existing approaches to the concept of «intellectual asset» and generalize the essence of such approaches. In accordance with the set goal, a study of the theoretical foundations of the scientific category of «intellectual asset» has been carried out

and based upon the findings, a generalized classification of intellectual assets has been presented. Based on the analysis of the results of both domestic and foreign studies, the importance of intellectual assets in creating competitive advantages for enterprises and their successful development is substantiated. In the process of conducting a scientific study, conceptual approaches to determining the essence of the concept of «intellectual asset» are analyzed, its classification is defined. It is found that each author gives his own understanding of the essence of this economic category. However, a review of sources does not provide an exhaustive understanding of the place of the term «intellectual asset» within the system of widely used terms: «intangible assets», «intellectual property», «nonmaterial assets». It is determined that all intellectual assets have a nonmaterial form, which is unique in nature and allows to provide economic benefits. A generalized classification of intellectual assets has been provided. It is determined that intellectual assets are an important element of the modern economy and play an important role in the competitiveness of enterprises and contribute to their successful development. Intellectual assets make it possible to increase the level of capitalization, and in the absence of sufficient financial resources and collateral, to provide the investor with additional guarantees of return on capital. That is, intellectual assets are a kind of reserves for future income. The main conclusions that can be drawn on the basis of this analysis are as follows: intellectual assets are nonmaterial assets that have value and can be identified; they are the basis of competitive advantages of enterprises and contribute to their successful development; intellectual assets can be classified according to various criteria, including the scope of use, the degree of clarity of definition and the degree of protection; for effective management of intellectual assets, it is necessary to develop a generalized definition of the concept of «intellectual asset», its classification and measurement methods, as well as to develop a taxonomy of this definition, since it is in this direction that conceptual, methodological, and practical difficulties arise. To improve the efficiency of intellectual assets management, enterprises need to: realize the importance of intellectual assets for their business; develop an intellectual asset management system that will include such elements; identification and valuation of intellectual assets; formation of a strategy for managing intellectual assets; development and implementation of measures to improve the efficiency of the use of intellectual assets; creation of a culture of intellectual asset management that will support its effective implementation.

Keywords: capital, asset, intellectual assets, intangible assets, intellectual capital, enterprise, business.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 30.

Stasovska Galyna M. – Postgraduate Student of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Berestejskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: galynastasovska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3015-2643>

На сучасному етапі розвитку глобальних економічних процесів особливу роль відіграють інтелектуальні активи, які можна розглядати як основний інструмент монетизації капіталу підприємств. В умовах так званої нової економіки, кібернетичного періоду, інформаційної ери кожен бізнес володіє інтелектуальними активами незалежно від того, чи набули вони виокремлення в економічну та юридичну площину, чи ні. Донедавна підприємства приділяли недостатню увагу цим активам, часто визначаючи їх як приховані ресурси бізнесу. В опублікованому опитуванні європейських фірм, за даними Economist Intelligence Unit, 35% респондентів вважали, що використання інтелектуальних активів є невід'ємним елементом бізнес-моделі їхньої компанії на сьогодні, а 53% вважали, що це є критично важливим для бізнес-моделі компанії протягом наступних двох років [1]. Як зазначає New York Times, «інтелектуальні активи відіграли величезну роль в економіці сучасності» [2]. Так, було підраховано, що близько 75% вартості компаній полягає в нематеріальних ресурсах, а деякі компанії можуть значно збільшити дохід, приділивши більше уваги інтелектуальним активам, виділивши їх у структурі бізнесу [3]. Крім того, було зазначено, що ефективне управління інтелектуальними активами «матиме вирішальне значення для підсумкової лінії... для всіх компаній, навіть в умовах старої економіки...» [4].

Отже, інтелектуальні активи для бізнесу швидко стають визначальними інструментами, що дозволяють виокремлювати свої послуги та про-

дукти від аналогічних послуг і продуктів конкурентів. Завдання, яке стоїть перед підприємствами сьогодні, полягає в інтеграції нової або вдосконаленої стратегії ідентифікації інтелектуальних активів у загальний план розвитку бізнесу.

Методичні засади етимології інтелектуальних активів, їх значення й оцінка знайшли своє відображення в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: О. Б. Бутнік-Сіверський, Н. А. Єрмакова, С. Ф. Легенчук, Б. Б. Леонт'єв, Л. І. Лукічева, С. В. Хомич, Н. Є. Ляшенко, О. А. Намучук, П. Салліван, Н. О. Старкова, С. Ментон, Н. І. Іванова, Б.-А. Лундвалл, Р. Нельсон, К. Фрімен, Л. І. Федулова, В. С. Пономаренко та інші. Проте до теперішнього часу визначення сутності та складових частин інтелектуальних активів є предметом дискусії та постійних досліджень.

Враховуючи зазначене, особливо актуальним в сучасній науковій думці є необхідність узагальненого визначення поняття інтелектуального активу, його класифікації та методів вимірювання, а також розробка таксономії даної дефініції. Саме в даному напрямку виникають концептуальні, методологічні, а також практичні труднощі. При цьому методичні труднощі виникають із самого початку, оскільки навіть термін «інтелектуальні активи» не є загальновизнаним. Так, деякі країни схильні використовувати термін «капітал знань». Існує широко поширена тенденція використовувати терміни «нематеріальні активи», «інтелектуальний капітал» або «інтелектуальні активи». Тому

відсутність однозначного тлумачення категорії «інтелектуальні активи» та вичерпного переліку їх видів як на законодавчому рівні, так і в спеціальній економічній літературі доводить складність в управлінні ними та отриманні оптимальних результатів їх комерціалізації. Тож для більш повного та наукового розуміння категорії «інтелектуальні активи» варто розглянути, як трактується дана дефініція в умовах сучасної наукової думки.

У науково-практичній літературі для узагальнення результатів інтелектуальної діяльності використовуються залежно від галузі та суб'єкта використання різні дефініції, більшість з яких є синонімами. Наприклад, у менеджменті переважно застосовується термін «інтелектуальний капітал»; в економіці – «нематеріальні ресурси», «інтелектуальні ресурси», «інтелектуальні продукти», а в юридичній науці – «інтелектуальна власність», «об'єкт права інтелектуальної власності». Крім того, для визначення об'єктів, на які поширюються права інтелектуальної власності, застосовують такі терміни, як «інтелектуальні активи» та «нематеріальні активи».

Дискусійним є питання щодо отождолення термінів «інтелектуальний актив» з «інтелектуальним капіталом», який визначається як сукупність неосяжних активів, які не відображені у фінансовій звітності підприємств, але підлягають управлінню. Так, «інтелектуальний капітал – це всі інтелектуальні ресурси та можливості підприємства, що є джерелом його майбутніх доходів і фактором зростання ринкової вартості» [5].

Безумовно, така наявність різних категорій та їх тлумачень вносить значну плутанину в розуміння й ідентифікацію інтелектуальних активів та вимагає ґрунтовного дослідження.

Мета статті полягає в аналізі наявних підходів до поняття «інтелектуальний актив» та узагальненні сутності таких підходів. Відповідно до поставленої мети проведено дослідження теоретичних засад наукової категорії «інтелектуальний актив», представлено узагальнену класифікацію інтелектуальних активів. На основі аналізу результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень обґрунтовано важливість інтелектуальних активів у створенні конкурентних переваг для підприємств та успішного їх розвитку.

У процесі проведення дослідження проаналізовано концептуальні підходи до визначення сутності поняття «інтелектуальний актив», визначено його класифікацію. З'ясовано, що кожен автор наводить своє розуміння сутності даної економічної категорії. Однак огляд джерел не дає вичерпного розуміння місця терміна «інтелектуальний актив»

у системі широкоживаних термінів: «невідчутні активи», «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи».

Термін «інтелектуальний актив» (*intellectual asset*) почали використовувати в кінці 20 століття, після проведення Конференції про утворення Всесвітньої організації інтелектуальної власності, тоді ж розпочалася розробка схем і методів управління інтелектуальними активами.

У наукових працях учених термін «інтелектуальні активи» використовується відповідно до різних підходів і оцінок. Так, Н. О. Старкова та А. Н. Костецький вважають що інтелектуальними активами є сукупність інформаційних чинників функціонування економічного суб'єкта, створюваних і використовуваних як усередині організації, так і в навколишньому середовищі з метою формування унікальних конкурентних переваг. Зокрема, на думку авторів, основними чинниками інтелектуальних активів є інформаційні, що формують їх унікальні конкурентні переваги [6].

На думку С. В. Хомич, інтелектуальний актив – це інтелектуальний ресурс, який відображається у бухгалтерському обліку і, таким чином, стає частиною власності підприємства. Ключовим моментом тут є володіння цим ресурсом. Якщо знання не формалізовані (не відокремлені від індивіда), то вони залишаються в складі людського капіталу та не можуть перетворюватися на актив. Отже, інтелектуальні активи – це частина нематеріальних активів підприємства, які мають відношення до інтелекту та інтелектуального капіталу [7].

Інший автор, П. Салліван (*P. H. Sullivan*), вважає, що інтелектуальні активи – це захищена унікальна складова інтелектуального капіталу. Тобто це певна складова інтелектуального капіталу, до складу якої входить інтелектуальна власність, унікальні знання та досвід працівників, що захищаються від несанкціонованого розповсюдження [8]. Такі підходи до визначення даної дефініції часто зустрічаються, зокрема в міжнародній науковій думці, яка визначає поняття інтелектуальних активів.

Г. А. Ступнікер вважає, що інтелектуальні активи – це ідентифіковані, оцінені та відображені в балансі підприємства складові інтелектуального капіталу [9]. Тобто автор відзначає що інтелектуальний актив – це те, що вдалося визначити, виділити та задокументувати. Такої ж думки дотримуються В. Д. Базилевич і В. В. Ільїн зазначаючи, що інтелектуальний актив – термін, що використовують для позначення нематеріальних об'єктів, які ідентифіковані, описані та занесені до визначеного реєстру організацій. Тобто це зафіксований, задокументований інтелектуальний капітал, доступний

для співробітників організації. Будучи важливою складовою інтелектуального капіталу, інтелектуальні активи не вичерпують його структуру [10].

Л. І. Лукічева, Д. М. Єгоричев у своїх наукових працях зазначають, що інтелектуальними активами є інтелектуальні ресурси та продукти, які мають реальну цінність, тобто це сукупність інформаційно-інтелектуальних ресурсів і інформаційно-інтелектуальних продуктів, які можуть бути відчужені від їх творців і мають реальну комерційну цінність для підприємства та його контрагентів [11]. Схожої думки дотримуються Ю. О. Тараруєв, Т. В. Момот, зазначаючи, що інтелектуальні активи – матеріально втілені ідеї, які, за умов достовірної оцінки та належного законодавчого захисту прав на їх використання, приносять власникам економічні вигоди протягом терміну, що перевищує один рік [12].

О. Б. Бутнік-Сіверський зазначає, що інтелектуальним активом є вартість інтелектуальних ресурсів, які в господарському обігу приймають форму нематеріальних активів, вартість об'єктів права інтелектуальної власності [13].

На думку Н. Є. Ляшенко, інтелектуальний актив є інтегрованою категорією, що включає відображені та невідображені в обліку нематеріальні активи. Зокрема, автор вважає, що інтелектуальний актив включає до свого складу ті об'єкти інтелектуального капіталу, що вже відображені в обліку (нематеріальні активи), і такі, що мають бути включені до системи обліку на підприємстві... як взаємовідносини з клієнтами, маркетинг, удосконалення технологій, навчання та розвиток персоналу, розробка нових продуктів та послуг...» [14].

Значна частина дослідників даного питання вважають, що інтелектуальними активами здебільшого стають результати розумової діяльності людини. Так, Н. Р. Нижник, С. П. Мосов у своїх публікаціях зазначають, що інтелектуальний актив – це результати розумової діяльності людини (ноу-хау, торговельні секрети, товарні знаки, виробничі таємниці, патенти, різні авторські права) [15]. С. Ф. Легенчук вважає, що інтелектуальний активом є результати інтелектуальної, творчої праці людини, що визнані суспільством, і є монополією тимчасового характеру, час дії якої обмежується строком дії охоронного документа [16].

Л. І. Лукічева, В. Ю. Курбат визначають інтелектуальний актив, як об'єктивізовані знання, отримані в результаті творчої інтелектуальної діяльності, які становлять економічну цінність, наголошуючи на тому, що це економічно оцінені знання [17].

П. С. Бабій зазначає, що інтелектуальні активи – це раціонально використовувані ресурси для

створення унікальних переваг і отримання надприбутків, тобто це низка раціонально використовуваних інформаційних, інтелектуальних і розумових ресурсів, що взаємодіють у внутрішньому та зовнішньому середовищі суб'єкта господарювання для створення унікальних конкурентних переваг з метою отримання надприбутку» [18].

Аналізуючи вищезазначені наукові підходи, слід відмітити, що більшість науковців наголошують на тому, що інтелектуальні активи мають нематеріальну форму, оскільки відсутня можливість їх реальної оцінки. Проте в науковому співтоваристві існує інша думка, зокрема Ю. О. Тараруєва, який обґрунтував положення про матеріальну природу інтелектуальних активів. Так, критерієм визнання активів є здатність генерувати економічні вигоди протягом тривалого періоду; відповідати цьому критерію може лише матеріально втілена ідея, що у випадку з інтелектуальними активами є унікальною» [19]. Отже, унікальною властивістю інтелектуальних активів є можливість генерувати економічні вигоди як сьогодні, так і в майбутньому, що, власне, і вказує на їхню матеріальну природу.

Аосліджуючи дане питання, слід звернути увагу на те, в який спосіб інтелектуальні активи визначаються в нормативно-правових актах і підзаконних актах. Так, у Великому економічному словнику активи визначаються як: «сукупність майнових прав (матеріальних цінностей, грошових засобів, боргових вимог тощо), що належать фізичній або юридичній особі» [20]. У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» «активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [21]. Дані визначення ґрунтуються на думках І. А. Бланка, який під активами підприємства визнав форму контрольованих власником економічних ресурсів, які сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, що мають вартість і здатні генерувати дохід. При цьому контрольованість, на думку автора, це: приймання ризиків, що пов'язані з використанням активів; отримання економічних вигод від використання активів; обмеження доступу інших осіб до таких вигод [22].

За Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив – «це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований» [23]. Так, відповідно до даного положення, до ідентифікованих нематеріальних активів, за якими ведеться бухгалтерський облік, відносять: 1) права користування природними ре-

сурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо); 2) права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, тощо); 3) права на комерційні позначення (права на торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; 4) права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; 5) авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; 6) інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) [23]. А Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» визначається поняття гудвіла – «перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання» [24].

Отже, можна стверджувати, що критеріями визнання інтелектуальних активів, що зазначені в міжнародних і вітчизняних стандартах фінансової звітності, є такі: вони повинні акумулювати в собі майбутню економічну вигоду; мають контролюватися підприємством у результаті минулих подій; вартість може бути достовірно оцінена [25].

Слід зазначити, що в зарубіжній практиці інтелектуальні активи класифікуються за багатьма ознаками, зокрема соціально-економічним призначенням і видами витрат на їх створення, капіталізацію, накопичення та використання, за середовищем утворення й акумулювання, залежно від методів створення, потенціалом тощо (табл. 1).

З огляду на вищезазначене, основна проблема обліку інтелектуальних активів полягає в тому, що наявні положення (стандарты) бухгалтерського обліку в Україні не дозволяють достовірно та в повному обсязі відобразити у фінансовому обліку всі складові інтелектуальних активів (приміром, цінність клієнтської бази та кваліфікованого пер-

соналу, особистий імідж, ідеї, знання та здібності працівників; цінна інформація). Вказані форми ідентифікованих нематеріальних активів не враховують значну кількість таких інтелектуальних активів, як, приміром, зазначає у своєму дослідженні Н. Є. Ляшенко, «внутрішньо генерований гудвіл; кваліфікація, чесність і точність працівників при виконанні службових обов'язків; наявність унікальної стратегії розвитку підприємства; наявність менеджменту, який може реалізувати і розвивати певну стратегію; проведені підприємством маркетингові дослідження ринку, які дають можливість успішно просувати продукцію на ринку; надійність зв'язків з покупцями і постачальниками; незапатентовані винаходи, які дозволяють удосконалити процес виробництва і скоротити витрати; таємниці передпродажної підготовки товарів, які дозволяють успішно просувати їх на ринку; витрати на рекламу, які обумовлюють успішне просування продукції на ринку; наявність частки ринку» [14].

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що нормативно підтверджені форми нематеріальних активів не дозволяють врахувати всі інтелектуальні активи. Отже, засобами бухгалтерського обліку вдається фіксувати лише частину інтелектуальних активів, яка має вигляд інституційних знань, проте велика їх частина не ідентифікована та залишається нормативно не регламентованою. Такий стан речей обумовлений відсутністю таксономії поняття «інтелектуальний актив» або чітких критеріїв ідентифікації та умов визнання їх в обліку. Як наслідок – бізнес втрачає можливість повноцінного врахування всіх активів та управління ними і, відповідно, капіталізація активів підприємства є нечіткою, втрачається прибуток.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що інтелектуальні активи є важливим елементом сучасної економіки. Вони відіграють важливу роль у конкурентоспроможності підприємств і сприяють їх успішному розвитку. Інтелектуальні активи дозволяють підвищити рівень капіталізації, а за відсутності достатнього обсягу фінансових ресурсів та заставного майна – надати інвестору додаткові гарантії повернення капіталу. Тобто інтелектуальні активи є свого роду резервами отримання майбутніх доходів.

Основні висновки, які можна зробити на основі аналізу поняття інтелектуальних активів, такі. *По-перше*, інтелектуальні активи є нематеріальними активами, які мають вартість і можуть бути ідентифіковані. *По-друге*, вони є основою конкурентних переваг підприємств і сприяють їх

Узагальнена класифікація інтелектуальних активів: зарубіжний досвід

Типологія інтелектуальних активів	Характеристика	Приклади
1	2	3
Людські активи	Набуті навички співробітників (освіта, знання, вміння, навички, професіоналізм, досвід роботи, креативність, ініціативність, вміння працювати в команді), які супроводжуються фінансовою підтримкою підприємства, а доступ до отримання економічних вигод від яких може контролюватися фірмою	Витрати на навчання, підвищення кваліфікації кадрів, тренінги, перепідготовку кадрів, програми з адаптації, розвитку та мотивації, соціальна підтримка співробітників, система стимулювання ініціативи працівника
Структурні активи	Формуються під час створення управлінської інфраструктури підприємства	Навчання співробітників корпоративній культурі, наукова організація праці апарату управління, локальні мережі, бази даних, інші види програмного забезпечення, що використовуються в управлінській діяльності.
Продуктивні активи	Формуються в процесі створення та виробництва інноваційної продукції, визначаючи її споживну цінність і технологічну досконалість	Винаходи, створення корисних моделей, розробка промислових зразків, селекційні досягнення, створення об'єктів авторського права та ноу-хау
Маркетингові активи	Створюються в процесі реалізації інноваційної продукції безпосередньо в товарах	Розробка фірмових найменувань, створення товарних знаків, знаків обслуговування, створення об'єктів авторського права та ноу-хау, що використовуються в маркетинговій діяльності, локальні мережі, бази даних, інші види програмного забезпечення, що використовуються в маркетинговій діяльності
Виробничо-технологічні активи	Різні форми знань про процеси, способи, методи перетворення стану та властивостей матеріальних і людських ресурсів у процесі виробництва продуктів і послуг.	Патенти, винаходи, виробничі технології та ноу-хау, нововведення, раціоналізаторські пропозиції, технічні ідеї
Ринкові активи	Нематеріальні активи пов'язані з ринковими операціями, відносини, знання і образи, що цілеспрямовано формуються фірмою в зовнішніх суб'єктів шляхом комунікативних зусиль для досягнення лояльності аудиторій	Репутація фірми, імідж торгової марки, лояльність споживачів і партнерів, стратегічні альянси, формування та розвиток розподільчих каналів
Організаційно-управлінські активи	Різні види знань і навичок, необхідних для здійснення централізованого управління персоналом у процесі реалізації поставленої мети під впливом змінюваних внутрішнього та зовнішнього середовища	Організаційна культура підприємства, уміння приймати відповідальні рішення, управлінські технології та ноу-хау, новаторські методи менеджменту, визначення та формулювання місії
Інфраструктурні активи	Власне це ті технології, методи та процеси, які роблять роботу підприємства взагалі можливою.	Технології, взаємозв'язок з клієнтами, управлінські процеси, корпоративна культура
Професійно-кваліфікаційні активи	Сукупність знань, навичок і досвіду, необхідних для управління інформаційними процесами та базами даних	Технології планування та відбору персоналу, орієнтаційні й адаптаційні програми, корпоративні системи підвищення кваліфікації, знання, необхідні для формування системи взаємодії, ділової й емоційної співпраці

1	2	3
Інформаційно-технологічні активи	Сукупність знань, навичок і досвіду, необхідних для управління інформаційними процесами та базами даних	ІТ-активи, технології програмування, управління базами даних, інформаційне забезпечення та інформаційні продукти, інформаційні ноу-хау, технології отримання, обробки, аналізу інтерпретації первинної інформації

Джерело: складено на основі [17; 26; 27].

успішному розвитку. *По-третє*, інтелектуальні активи можна класифікувати за різними ознаками, зокрема за сферою використання, ступенем чіткості визначення та ступенем захисту. *По-четверте*, для ефективного управління інтелектуальними активами необхідна розробка узагальненого визначення поняття «інтелектуальний актив» його класифікації та методів вимірювання, а також розробка таксономії даної дефініції, оскільки саме в даному напрямку виникають концептуальні, методологічні, а також практичні труднощі.

Для підвищення ефективності управління інтелектуальними активами підприємствам необхідно:

- ✦ по-перше, усвідомити важливість інтелектуальних активів для свого бізнесу;
- ✦ по-друге, розробити систему управління інтелектуальними активами, яка включатиме такі елементи: ідентифікація та оцінка інтелектуальних активів; формування стратегії управління інтелектуальними активами; розробка та впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання інтелектуальних активів;
- ✦ по-третє, створити культуру управління інтелектуальними активами, яка буде підтримувати її ефективну реалізацію.

Упровадження цих рекомендацій дозволить підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність і забезпечити їх успішний розвиток. Відповідно, ідентифікація інтелектуальних активів у структурі компанії та управління ними має стати невід'ємною складовою національної інноваційної системи, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості підприємств та економіки загалом.

Слід зазначити, що розглянуті питання залишаються доволі дискусійними та потребують подальшого глибокого вивчення. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Beale A. Understanding Intellectual Assets (IAs). Swansea University, 2010.

2. Chartrand S. Patents: How Do You Put a Price on Intellectual Property? *The New York Times*. 18.12.2000.
3. Rodgers E., Ratliff A. Increasing Shareholder Value in the New Economy: How to Launch a Successful IP Management Strategy. *Association of Corporate Counsel*. 01.12.2000. URL: <https://www.acc.com/resource-library/increasing-shareholder-value-new-economy-how-launch-successful-ip-management>
4. Roundtable, Boost Your Client's Intellectual Capital IQ. *Corp. Legal Times*, 2000. 104 p.
5. Гусаковська Т. О., Святний Л. О., Середа О. О. Сутність і структура інтелектуального капіталу організації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 269–275. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-269-275>
6. Старкова Н. О., Костецкий А. Н. Интеллектуальные активы фирмы: идентификация и управление. *Экономика. Управление. Право*. 2000. № 4. С. 16–22.
7. Хомич С. В. Проблема виміру та обліку інтелектуального капіталу. *Вісник Хмельницького національного університету Серія «Економічні науки»*. 2011. № 5. Т. 1. С. 110–115. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_1/110-115.pdf
8. Sullivan P. H. Value-Driven Intellectual Capital. How to Convert Intangible Corporate Assets into Market Value. John Wiley & Sons, Inc., 2000. 240 p.
9. Ступнікер Г. Л. Застосування управлінського підходу до формування і оцінки інтелектуального активу підприємства. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наука в інформаційному просторі»*. Дніпропетровськ, 2009. Т. 6. С. 111–112.
10. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку. Київ: Знання-Прес, 2008. 678 с.
11. Лукичева Л. И., Егорычев Д. Н. Внутрифирменное управление интеллектуальными активами. М.: Омега-Л, 2004. 192 с.
12. Тараруєв Ю. О., Момот Т. В. Новый взгляд на концепцию нематериальных активов. *Экономика: проблемы теории та практики*. 2004. Вип. 192. Т. III. С. 851–856 с.
13. Бутнік-Сіверський О. Б. Евристика в інтелектуальній економіці або формування інноваційного підприємництва. *Інтелектуальна власність*. 2005. № 9. С. 27–32.

14. Ляшенко Н. Є. Проблеми оцінки інтелектуальних активів в управлінні. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2009. № 3. С. 58–67. URL: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/31/09Ineiaiu.pdf>
15. Нижник Н. Р., Мосов С. П. Реалізація інтелектуальних активів – ключовий момент державної політики України в XXI столітті. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3–4. С. 351–357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_3-4_55
16. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Житомир, 2006. 23 с.
17. Лукичева Л. И., Курбат В. Ю. Организационно-экономическое обеспечение процесса коммерциализации интеллектуальных активов. *Вестник ИрГТУ*. 2010. № 2. С. 71–75.
18. Бабій П. С. Оцінка та управління вартістю інтелектуальних активів суб'єкта господарювання. *Сталій розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 314–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_69
19. Тараруєв Ю. О. Удосконалення механізму оцінки інтелектуальних активів будівельних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2008. 22 с.
20. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. М. : Книжный мир, 2006. 860 с.
21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
22. Бланк И. А. Управление активами. Киев : Ника-Центр, 2000. 720 с.
23. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>
24. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>
25. Ібрагімов Е. Е. Моделирование влияния интеллектуальных активів на эффективность корпоративного управления с ориентацией на знания. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5/1. С. 119–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29_28
26. Карпенко А. В. Державна стратегія ефективного використання економічних ресурсів в умовах світової глобалізації. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 3. С. 126–135.
27. Карпенко А. В. Інтелектуальні активи: етимологія поняття та місце в національній інноваційній системі. *Економіка і організація управління*. 2017. № 4. С. 65–80.
28. Bradley K. Intellectual Capital and the New Wealth of Nations. *Business Strategy Review*. 1998. Vol. 8. Iss. 1. P. 53–62. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8616.00007>
29. Sullivan P. H. Profiting from Intellectual Capital: Extracting Value from Innovation. John Wiley & Sons, Inc., 2001. 384 p.
30. Caddy I. Intellectual Capital: Recognizing Both Assets and Liabilities. *Journal of Intellectual Capital*. 2000. Vol. 1. Iss. 2. P. 129–146. DOI: <https://doi.org/10.1108/14691930010377469>

REFERENCES

- Babii, P. S. "Otsinka ta upravlinnia vartistiu intelektualnykh aktyviv subiekta hospodariuvannia" [Evaluation and Management of the Value of Intellectual Assets of the Business Entity]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 3 (2013): 314-318. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_69
- Bazylevych, V. D., and Ilin, V. V. *Intelektualna vlasnist: kreatyvy metafizychnoho poshuku* [Intellectual Property: Creatives of Metaphysical Search]. Kyiv: Znannia-Pres, 2008.
- Beale, A. *Understanding Intellectual Assets (IAs)*. Swansea University, 2010.
- Blank, I. A. *Upravleniye aktivami* [Asset Management]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2000.
- Borisov, A. B. *Bolshoy ekonomicheskyy slovar* [Large Economic Dictionary]. Moscow: Knizhnyy mir, 2006.
- Bradley, K. "Intellectual Capital and the New Wealth of Nations". *Business Strategy Review*, vol. 8, no. 1 (1998): 53-62. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8616.00007>
- Butnik-Siverskyi, O. B. "Evrystyka v intelektualnii ekonomitsi abo formuvannia innovatsiinoho pidpriemnytstva" [Heuristics in the Intellectual Economy or the Formation of Innovative Entrepreneurship]. *Intelektualna vlasnist*, no. 9 (2005): 27-32.
- Caddy, I. "Intellectual Capital: Recognizing Both Assets and Liabilities". *Journal of Intellectual Capital*, vol. 1, no. 2 (2000): 129-146. DOI: <https://doi.org/10.1108/14691930010377469>
- Chartrand, S. "Patents: How Do You Put a Price on Intellectual Property?" *The New York Times*. December 18, 2000.
- Husakovska, T. O., Sviatnyi, L. O., and Sereda, O. O. "Sutnist i struktura intelektualnoho kapitalu orhanizatsii" [The Essence and Structure of the Intellectual Capital of an Organization]. *Biznes Inform*, no. 9 (2023): 269-275. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-269-275>
- Ibrahimov, E. E. "Modeliuvannia vplyvu intelektualnykh aktyviv na efektyvnist korporatyvnoho upravlinnia z oriantatsiieiu na znannia" [Modeling the Influence of Intellectual Assets on the Effectiveness of Corporate Management with a Focus on Knowledge]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*,

- no. 5/1 (2012): 119-124. http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29_28
- Karpenko, A. V. "Derzhavna stratehiia efektyvnoho vykorystannia ekonomichnykh resursiv v umovakh svi-tovoi hlobalizatsii" [State Strategy of Effective Use of Economic Resources in the Conditions of World Globalization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 3 (2014): 126-135.
- Karpenko, A. V. "Intelektualni aktyvy: etymolohiia poniattia ta mistse v natsionalnii innovatsiinii systemi" [Intellectual Assets: Concept Ethimology and Role in the National Innovative System]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, no. 4 (2017): 65-80.
- Khomych, S. V. "Problema vymiru ta obliku intelektualnoho kapitalu" [The Problem of Measurement and Accounting of Intellectual Capital]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 5, part 1 (2011): 110-115. http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_1/110-115.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
- Lehenchuk, S. F. "Bukhhalterske vidobrazhennia intelektualnoho kapitalu" [Accounting Display of Intellectual Capital]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.04*, 2006.
- Liashenko, N. Ye. "Problemy otsinky intelektualnykh aktyviv v upravlinni" [Problems of Estimation Intellectual Assets in Management]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, no. 3 (2009): 58-67. <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/31/09Ineiau.pdf>
- Lukicheva, L. I., and Kurbat, V. Yu. "Organizatsionno-ekonomicheskoye obespecheniye protsessa kommertsializatsii intelektualnykh aktivov" [Organizational and Economic Support for the Process of Commercialization of Intellectual Assets]. *Vestnik IrGTU*, no. 2 (2010): 71-75.
- Lukicheva, L. I., and Yegorychev, D. N. *Vnutrifirmennoye upravleniye intellektualnymi aktivami* [In-house Management of Intellectual Assets]. Moscow: Omega-L, 2004.
- Nyzhnyk, N. R., and Mosov, S. P. "Realizatsiia intelektualnykh aktyviv - kliuchovi moment derzhavnoi polityky Ukrainy v XXI stolitti" [Realization of Intellectual Assets Is a Key Moment of the State Policy of Ukraine in the 21st Century]. *Universytetski naukovy zapysky*, no. 3-4 (2006): 351-357. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_3-4_55
- Rodgers, E., and Ratliff, A. "Increasing Shareholder Value in the New Economy: How to Launch a Successful IP Management Strategy". *Association of Corporate Counsel*. December 01, 2000. <https://www.acc.com/resource-library/increasing-shareholder-value-new-economy-how-launch-successful-ip-management>
- Roundtable, Boost Your Client's Intellectual Capital IQ*. Corp. Legal Times, 2000.
- Starkova, N. O., and Kostetskiy, A. N. "Intellektualnyye aktyvy firmy: identifikatsiya i upravleniye" [Firm's Intellectual Assets: Identification and Management]. *Ekonomika. Upravleniye. Pravo*, no. 4 (2000): 16-22.
- Stupniker, H. L. "Zastosuvannia upravlinskoho pidkhodu do formuvannia i otsinky intelektualnoho aktyvu pidpriemstva" [The Application of a Managerial Approach to the Formation and Assessment of the Enterprise's Intellectual Asset]. *Nauka v informatsinomu prostori*, vol. 6. Dnipropetrovsk, 2009. 111-112.
- Sullivan, P. H. *Profiting from Intellectual Capital: Extracting Value from Innovation*. John Wiley & Sons, Inc., 2001.
- Sullivan, P. H. *Value-Driven Intellectual Capital. How to Convert Intangible Corporate Assets into Market Value*. John Wiley & Sons, Inc., 2000.
- Tararuiev, Yu. O. "Udoskonalennia mekhanizmu otsinky intelektualnykh aktyviv budivelnykh pidpriemstv" [Improvement of the Mechanism of Assessment of Intellectual Assets of Construction Enterprises]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2008.
- Tararuiev, Yu. O., and Momot, T. V. "Novyi pohliad na kontseptsiiu nematerialnykh aktyviv" [A New Look at the Concept of Intangible Assets]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. III, no. 192 (2004): 851-856.

Науковий керівник – Лавренко В. В.,

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. В. Гетьмана